

Motion

1978/79: 2641

av Lars Werner m. fl.

med anledning av propositionen 1978/79: 195 om förstärkt skydd för fri- och rättigheter m. m.

I ett klassamhälle måste folkflertalet strida mot överheten för sina intressen och sin rätt. Tryggade demokratiska fri- och rättigheter underlättar för folkflertalet att öppet bedriva sin kamp. Därför är demokratiska fri- och rättigheter viktiga för de förtryckta klasserna. Det handlar om möjligheten och rätten att utan risk för övergrepp och trakasserier kunna stå upp för sina intressen och åsikter.

För folkflertalet måste de demokratiska fri- och rättigheterna definieras gentemot varje form av överhöghet, antingen denna utgöres av stat, kommun eller andra myndigheter och organ eller av arbetsgivare, jord- och fastighetsägare. En anställd har inte nytta blott och bart av ett skydd gentemot det allmänna, om politisk eller facklig åskådning och aktivitet samtidigt leder till trakasserier på eller avsked från arbetsplatsen.

Annorlunda står frågan för borgerligheten. För den är det friheter och rättigheter gentemot staten — eller "det allmänna" som man i sammanhanget brukar uttrycka det — som betyder något. Staten skall svara för kapitalismens bestånd, men dess verksamhet kan under hand korsa enskilda kapitals intressen. För borgerligheten betyder emellertid fri- och rättigheterna på arbetsplatserna intet — den har ju där ingen överhet utan utgör själv överheten. Vad den i stället försöker slå vakt om är äganderätten till arbetsplatserna och därmed till produkterna av andras arbete.

Frågan om demokratiska rättigheter står på det viset inte socialt neutralt. Det gäller också om rättigheternas innehåll. De utövas i ett konkret socialt sammanhang. Medlemmar i olika samhällsklasser med olika social ställning har olika möjligheter att i praktiken tillägna sig värdet av lika rättigheter. Lika rätt för olikar innebär olikställighet. Olika samhällsklasser har därför olika intressen av rättigheternas utformning och inriktning.

Detta präglar också de politiska partiernas inställning till rättigheterna och hur dessa skall behandlas i grundlagssammanhang. De partier som försvarar kapitalismen vägrar att ge grundlagskydd åt demokratiska rättigheter mot icke statlig överhet. Rättighetsskyddet bör enligt dessa partier inte utsträckas till att gälla det "samhälleliga livet som helhet" eller "förhållanden mellan enskilda".

Samtliga partier kan vid en första anblick tyckas ha en likartad inställning till skyddet för rättigheterna gentemot det allmänna. Men det finns

klara skillnader såväl beträffande rättigheternas utformning och inriktning som för skyddet av dem.

De borgerliga har t. ex. länge drivit tesen att procedurregler med minoritetsspärar kan utgöra ett skydd för fri- och rättigheter. Arbetarrörelsens partier var — åtminstone före rättighetsskyddsutredningen — eniga om att detta är betänkligt ur folksuveränitetens och parlamentarismens synvinkel, då det skulle lägga alltför stor makt i händerna på en parlamentarisk minoritet. Däremot har arbetarpartierna skilt sig när det gäller själva grundlagsskyddet för rättigheterna — socialdemokraterna har till skillnad från kommunisterna varit negativa till ett s. k. materiellt grundlagsskydd av rättigheterna. De borgerliga har stridit för domstolarnas lagprövningsrätt och obligatorisk lagrådsgranskning, medan arbetarrörelsen bekämpat att domstolar får politisk makt. De borgerliga — främst moderaterna — har drivit tesen att äganderätten är en grundläggande fri- och rättighet och har försökt ge den ett så starkt grundlagsskydd som möjligt. Det har varit ett moderat krav att få förbud mot retroaktiv skattelagstiftning.

Föreliggande proposition är ett uttryck för den borgerliga inställningen till rättigheterna. Dess underlag är rättighetsskyddsutredningens betänkande. Detta betänkande är en kompromissprodukt mellan de borgerliga partierna och socialdemokraterna, där de senare i viktiga principer vikit sig för borgerliga ståndpunkter, inklusive strävan att stärka skyddet för den kapitalistiska äganderätten.

De i utredningen kompromissande partierna har vägletts av tesen om önskvärdheten av enighet i grundlagsfrågor. Resultatet har blivit betänkligt från demokratisk synpunkt. Med en på förhand uppknuten riksdagsmajoritet kan ifrågasättas och har ifrågasatts det meningsfulla i remissförfarandet. Principskillnader har kompromissats bort, och diskussionen har därigenom beskurits. Dessutom kan själva tesen ifrågasättas. Grundlagsfrågor, inte minst de som handlar om demokratiska fri- och rättigheter, gäller principiellt viktiga ting där olika samhällsklassers intressen tydligt brytes mot varandra.

Grundlagsfrågornas klasskaraktär kan inte kompromissas bort. Inte heller kan deras påstådda svårillgänglighet och brist på "bredd" vara ett argument för ett accepterande av borgerliga ståndpunkter därför att frågan skall föras undan det politiska stridsfältet.

Det "kvalificerade" förfarandet

Propositionen utger sig för att ge ett förstärkt skydd för fri- och rättigheter. Detta försöker propositionen åstadkomma genom vissa procedurregler som ger olika minoriteter möjligheter att under olika förutsättningar skjuta upp beslut i grundlagsfrågor. Grundlagsskydd för fri- och rättigheter innebär emellertid att folket i val skall ha möjlighet att visa sin mening innan förändringar i rättigheterna får vidtas. Det är en skillnad

på detta och att olika — godtyckliga — minoriteter skall kunna skjuta upp politiska beslut. Enligt regerings- och utredningsförslaget skall ett rättighetsbegränsande förslag få antas genast om minst 5/6 av de röstande i riksdagen är för det. Om tio av riksdagens ledamöter så begär och mer än 1/6 av de röstande i riksdagen stödjer denna begäran, får förslaget dock antas först efter tolv månader. Detta "kvalificerade förfarande" innebär inte mycket till skydd för fri- och rättigheterna. Det torde vara av föga tröst för den som ser en rättighet försvinna att den inskränkts med 5/6 majoritet eller att det tagit 12 månader att inskränka den. Den är likväl inskränkt. Förslagets matematik är dessutom godtycklig. Varför är det just en sjättedel som skall kunna åstadkomma ett uppskov? Man anar här en fixering vid rådande parlamentariska styrkeförhållanden. Uppskovet utgör inget egentligt skydd för rättigheterna utan innebär att de får inskränkas, fastän långsamt.

I ett parlamentariskt system väljer folket en folkrepresentation i vilken folkviljan kommer till uttryck genom en majoritet. Folket skall ha rätt att ställa en vald majoritet i riksdagen till ansvar för dess politik. Majoriteten skall inte kunna krypa undan ansvar genom hänvisningar till att en minoritet kunnat blockera dess handlingsmöjligheter. Inte heller skall folkviljans politik, såsom den återspeglas av den valda majoriteten, förhindras att komma till uttryck genom regler som ger en minoritet makt att styra politiska beslut.

Denna åskådning kom klart till uttryck hos fri- och rättighetsutredningen, rättighetsutredningens föregångare. Denna (FRU) slöt att: "En ordning med kvalificerad majoritet för fri- och rättighetsinskränkningar står (alltså) i dålig överensstämmelse med grundläggande demokratiska principer." Utredningen ansåg att dessa principiella invändningar med "ungefär samma styrka" gällde i fråga om "t. ex. en ordning som innebär att en riksdagsminoritet kan framtvinga längre uppskov med ett sådant beslut".

Också den dåvarande socialdemokratiska regeringen anslöt sig till utredningens uppfattning: "Majoritetsprincipens grundläggande betydelse för den politiska demokratin har — — — understrukits genom det riksproportionella valsystemet och avspeglas också på andra sätt i den nya författningen som konsekvent är byggd på folksuveränitetens och parlamentarismens principer." Det sista är visserligen något förskönande, men vidare: "En rättighetsreglering måste utformas så att inte politisk makt förs över från riksdagsmajoriteten till olika riksdagsminoriteter."

Även om det kvalificerade förfarande som propositionen förordar utgör en modifiering av de ursprungliga propåerna från borgerligt håll är FRU:s argument på denna punkt fortfarande giltiga.

Ett materiellt skydd, dvs. ett grundlagsfästade av fri- och rättigheter, kan inte bytas mot en procedurregel som ger en minoritet möjlighet att åstadkomma uppskov. Det materiella skyddet och kvalificerat förfarande

†1 Riksdagen 1978/79. 3 saml. Nr 2641

uttrycker motstridiga principer. Det materiella skyddet innebär ett grundlagsskydd. Kvalificerat förfarande innebär inget egentligt skydd. Det innebär i föreliggande förslag en uppskovsmöjlighet. Grundlagsskydd står i överensstämmelse med parlamentarismens principer. Det kvalificerade förfarandet innebär att ett tillfälligt minoritetsveto införs.

Metoderna står på detta sätt för olika principer. Det kvalificerade förfarandets procedurregler tjänar möjligen som en brasklapp för luddigt formulerade rättigheter därför att man inte vill ge sig i kast med att åstadkomma ett materiellt skydd.

De invändningar som kan resas mot "det kvalificerade förfarandets" principer är således mycket allvarliga. Därför bör förslagen om att införa sådana regler i regeringsformen avslås av riksdagen.

Nu arbetar "Yttrandefrihetsutredningen" som eventuellt skall försöka nå fram till ett materiellt skydd, dvs. grundlagsskydd för de s. k. opinionsfriheterna. De fri- och rättigheter som i övrigt behöver ha grundlagsskydd — och som nu inte har det — och formuleringen av detta bör en särskild utredning, vilken bör vara klar samtidigt med yttrandefrihetsutredningen, arbeta med. Därigenom skulle ett verkligt grundlagsskydd för demokratiska fri- och rättigheter kunna komma till stånd inom de närmaste åren.

Grundlagsstiftningsförfarandet

Regeringen föreslår i likhet med rättighetskyddsutredningen att grundlagsstiftningsförfarandet ändras, så att en grundlagsändring skall anmälas i riksdagens kammare senast tio månader före det val som skall komma emellan de två erforderliga riksdagsbesluten. Undantag från denna regel skall dock, enligt förslaget, konstitutionsutskottet kunna bevilja med 5/6 majoritet. Vinsten skall vara ökad tid för diskussion av förslaget.

Denna förmodade vinst kan emellertid lika gärna vändas till sin motsats, så att en opinion hinner lugnas eller att förslaget mister sitt "aktualitetsvärde" i den politiska debatten. Förslaget öppnar för onödig formalism, kan innebära att förslag pressas fram utan tillräcklig beredning samt innefattar en ny variant av tillfälligt minoritetsveto. Denna gång skall tre av riksdagens ledamöter — dvs. flera än 1/6 av konstitutionsutskottets 15 ledamöter — få makt att skjuta ett lagförslag på framtiden, i detta fall i tre år, eftersom grundlagar antas i två beslut med mellanliggande val. Detta ger ett icke godtagbart minoritetsinflytande.

Det bör för övrigt noteras att det första regeringen gör med den här paragrafen är att bryta mot dess intentioner, då propositionen 1978/79: 195 med flera omfattande grundlagsförslag väckts bara 5 månader före valet 1979.

Propositionen föreslår vidare införande av beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor. Om minst en tiondel av riksdagens ledamöter begär folkomröstning och en tredjedel av ledamöterna röstar för bifall till yrkandet skall folkomröstning anordnas samtidigt med det riksdagsval som skall

komma mellan de två erforderliga grundlagsbesluten. Folkomröstningen skall vara beslutande endast i negativ riktning.

Genom detta förslag införs ett dubbelt beslutssystem. En minoritet av riksdagen skulle med förslaget få möjlighet att omintetgöra riksdagens beslutskompetens. Också detta strider mot parlamentarismens principer, vilket också framhölls av konstitutionsutskottet så sent som 1975/76, då motioner med yrkanden med i huvudsak samma innehåll som utredningsmajoritetens förslag avlogs av riksdagen.

Dessutom visar erfarenheterna från kapitalistiska länder med beslutande folkomröstning hur penningstarka grupper genom kontroll över massmedia i många fall kan dupera en opinion att hålla fast vid en fördomfull inställning. Samma möjligheter har överklassen i Sverige. Slutligen bör nämnas att i rättighetskyddsutredningens diskussioner folkomröstningsinstitutet främst motiverades med att det skall utgöra ett memento — ett varnande pekfinger — för politikerna för att de skall eftersträva enighet i grundlagsfrågor, den här gången dock inte 5/6 utan 2/3 enighet. Det finns ingen anledning till en sådan "kompromisspress". Riksdagen bör av dessa skäl avslå förslagen till förändringar i grundlagsstiftningsförfarandet.

Lagprövningen

Regeringen vill i regeringsformen införa en lagprövningsparagraf av följande lydelse: "Finner domstol eller annat offentligt organ, att en föreskrift står i strid med bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning, eller att stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid dess tillkomst, får föreskriften icke tillämpas. Har riksdagen eller regeringen beslutat föreskriften, skall tillämpning dock underlåtas endast om felet är uppenbart."

Genom denna paragraf får domstolarna en politisk makt som icke kan accepteras. Domstolarna skall enligt förslaget inte enbart tolka grundlag och lagars och förordningars överensstämmelse med denna. De skall dessutom tolka huruvida ett fel i en lag eller i dess tillkomst är uppenbart. Därigenom ger paragrafen inte ens utifrån en judiciell överprövningsprincip något skydd, utan öppnar för godtycke. Domstolen skall alltså kunna säga till en som dömts enligt en felaktig lag: "Visserligen strider det lagrum enligt vilket ni är dömd mot grundlagen, men felet är inte uppenbart." Den rent domstolsmässiga (judiciella) lagprövningen för över politisk makt till icke politiska organ. Det s. k. uppenbarhetsrekvisitetet gör saken etter värre. Det inbjuder domstolarna till opportuna tolkningar, vilket innebär en uppluckring av grundlagsskyddet. Motstånd mot en judiciell lagprövning har tidigare hysts inom hela arbetarrörelsen. Ett sådant motstånd är fortfarande berättigat. En lagprövningsrätt bör dock finnas. Var och en skall ha rätt att få prövat huruvida den lag som åberopas mot honom/henne är förenlig med grundlag. Men överprövningen måste ligga hos ett folkvalt politiskt program. En domstol skall vara skyldig att pröva

huruvida en lag är förenlig med grundlag, men skulle domstolen finna att så inte är fallet skall frågan prövas av ett parlamentariskt organ — t. ex. riksdagens konstitutionsutskott — som antingen medger lagens åsidosättande eller genom redovisad lagtolkning upphäver motstridigheten. Härigenom ligger skyddet för de demokratiska fri- och rättigheterna kvar hos folkviljan, eftersom denna kan påverka riksdagens sammansättning men inte domstolarnas. Det innebär vidare att politisk ansvarighet kan utkrävas för rättstillämpningens utveckling.

Riksdagen bör således besluta att en paragraf med detta innehåll ersätter den av regeringen föreslagna.

Lagrådet

För närvarande finns lagrådet — vari ingår domare i högsta domstolen och regeringsrätten — som en instans till vilken regeringen eller riksdagsutskott kan vända sig med lagtekniska problem. Lagrådsgranskningen var förr obligatorisk för vissa områden men gjordes från 1971 "fakultativ", dvs. att regeringen fritt fick avgöra när den ville inhämta lagrådets yttrande. De borgerliga partierna har varit motståndare till detta och strävat efter ett obligatorium inom vissa områden. Syftet är klart. De räknar med att lagrådet skall vara en samhällsbevarande, konservativ kraft, vilket också har stöd i historien.

Regeringen föreslår nu att lagrådet bör behandla lagförslag inom vissa områden, och om regeringen inte remitterar förslag inom dessa områden till lagrådet så skall den förklara sig. Detta är i huvudsak att återgå till obligatoriet, även om detta nu föreslås i en mjukare variant för att kunna sväljas också av den socialdemokratiska ledningen.

Denna stärkta position för domare i de högsta dömande instanserna finns ingen anledning att ge. Den fakultativa — frivilliga — lagrådsgranskningen borde icke ändras i riktning mot ett nytt obligatorium. Snarare borde institutionen som sådan ifrågasättas, då högsta domstolen kan avge remissvar och då regeringen självfallet ändå kan engagera erforderlig juridisk expertis vid utarbetande av lagförslag.

Förstärkt egendomsskydd

Att räkna rätten till privategendom som en grundläggande fri- och rättighet är en borgerlig ståndpunkt. Steg för steg har de borgerliga lyckats få in denna i regeringsformen. Längre behandlades frågan under kapitel som behandlade rättskipning och förvaltning. När paragrafen av fri- och rättighetsutredningen placerades bland "fri- och rättigheter som är grundläggande för fri åsiktsbildning och för personlig frihet och säkerhet" kunde detta av vpk:s representant med rätta betecknas som "en fullständig kapitulation inför konservativt borgerlig ideologi på fri- och rättighetsområdet". Men det skulle visa sig att denna fullständighet kunde fullkomnas.

Grundlagsskyddet gäller formellt all egendom. Men det är skillnad på egendom och egendom. För de flesta av oss betyder egendomen personliga tillhörigheter. Men för ett fåtal är egendomen grundval för makt i samhället, makt över andra. För de flesta av oss bygger egendomen på eget arbete. Där finns berättigade krav på ersättning vid expropriation. Men för det mäktiga fåtalet har egendomen skapats genom att de kunnat tillägna sig frukterna av andras arbete. Den kapitalistiska privategendomen till produktionsmedel och naturrikedomar har byggts upp genom expropriering av såväl andras arbete som egendomar utan att de exproprierade har kunnat åberopa någon rätt till ersättning. Den privata äganderätten till produktionsmedlen är grundvalen för samhällets uppdelning i klasser. Denna äganderätt bygger på utsugning och spekulation. Den medför sociala orättvisor och är ett allvarligt hinder för en utvecklad och fördjupad demokrati. Den kapitalistiska äganderätten står i motsättning till att grundläggande fri- och rättigheter blir en realitet.

Nu har paragrafen om äganderätten (2 kap. 18 § RF) första gången kommit till användning i praktiken. Näringsutskottets borgerliga och socialdemokratiska ledamöter hänvisade till den för att därigenom försöka undgå sakargumentation om ett förstatligande av Wallenbergsimperiet. Detta visar paragrafens syfte och karaktär och vems intresse den är till för att tjäna.

Men i sin nuvarande utformning har den ändå inte varit nog. De borgerliga har önskat att "kvalificera" ersättningskraven vid expropriation i själva grundlagstexten. Den vars egendom exproprieras skall enligt rättighetsskyddsutredningen och regeringen ersättas *för förlusten* enligt grunder som fastställs i lag. Nu gällande lagtext har icke denna kvalificering, men det heter i motivtexten att ersättningen inte får vara "symbolisk". Det har ifrågasatts i remissbehandlingen om denna kvalificering innebär ett ökat skydd för äganderätten — men avsikten bakom förändringen är dock detta. Och hur som: Kapitalistisk äganderätt är ingen grundläggande fri- och rättighet utan står som nämnts i motsättning till demokrati och folkets rättigheter. Den bör därför inte ha något grundlagsskydd. 18 § i regeringsformens 2 kapitel hör utgå.

Retroaktiv skattelagstiftning

Regeringen föreslår ett principiellt förbud mot retroaktiv skattelagstiftning. Undantag skall dock kunna gälla för tiden från det att ett förslag till en föreskrift anmälts till riksdagen. Vidare skall undantag gälla i händelse av krig, krigsfara eller svår ekonomisk kris.

Förslaget har placerats som andra stycke i den paragraf som säger att straff och annan brottspåföljd icke får åläggas för gärning som icke var belagd med brottspåföljd när den förövades. Paragrafen kommer nu att handla om straff eller annan brottspåföljd och skatter till det allmänna, en blandning som ger ett något märkligt intryck.

Mot orättmätiga retroaktiva skatter finns en effektiv spärr: den allmänna rösträtten. Den regering och riksdag som ålägger allmänheten en retroaktiv skatt som inte står i överensstämmelse med ett allmänt insett behov blir inte gammal.

I regeringsförslaget finns undantag för krig, krigsfara och svår ekonomisk kris, dvs. de situationer i vilka retroaktiv beskattning av allmän omfattning skulle kunna komma i fråga. I övrigt torde retroaktiv beskattning endast vara aktuell när det gäller att komma åt olika former av spekulationsvinster och skatteflykt. Det föreslagna grundlagsskyddet är således främst ett skydd för spekulanter.

Grundlagsskydd för demokratiska rättigheter på arbetsplatserna

Av de "fakultativa" uppgifter som rättighetsskyddsutredningen tog kom de fyra kompromissande partierna överens om två som har betydelse på det ekonomiska livets område. De ville med förbudet mot retroaktiv beskattning bättra på skyddet för spekulanter och de ville stärka skyddet för den kapitalistiska äganderätten. Däremot gick de emot att grundlagsfästa demokratiska rättigheter för de anställda på arbetsplatserna. Folkparti-regeringen har givetvis också på denna punkt följt utredningen.

Ett övervägande flertal av medborgarna tillbringar en mycket stor del av sitt vakna liv som anställda på olika arbetsplatser. Men i egenskap av anställda mister de viktiga demokratiska rättigheter så fort de kommer in på sin arbetsplats. Politiska fri- och rättigheter, som yttrande-, informations- och mötesfrihet, gäller inte på arbetsplatserna. Företagsledningarna har där makten att förhindra de anställda att ordna politiska möten på arbetsplatserna — även om det skulle ske under arbetspauser eller efter arbetsdagens slut. Företagsledningar kan förhindra spridande av politiskt informations- eller agitationsmaterial. De kan ta sig rätten till åsiktsregistrering av anställda. De använder svartlistning som en metod att bekämpa anställda som genom politisk eller facklig aktivitet vill verka för sina arbetskamraters intressen.

Nu kan man invända att riksdagen i samband med antagandet av MBL uttalade att avtal kan slutas om att politisk verksamhet kan tillåtas på arbetsplatserna. Men varför skall de politiska rättigheterna vara en förhandlingsfråga för de anställda på arbetsplatserna när de inte är det i andra sammanhang? De politiska rättigheterna är inget förhandlingsobjekt. De arbetande skall inte ha färre rättigheter därför att de befinner sig på en arbetsplats.

Detta visar hur principen att rikta grundlagsskyddet enbart mot "det allmänna" blir en klassprincip. Den medför att vissa genom sitt ägande får makt över andras möjligheter att informera och informeras, påverka och påverkas.

En annan princip som ligger i den borgerliga rättighetssynen är att samhällets olika klasser behandlas som om de vore jämbördiga och likställda.

Huvudmetoden att uttrycka detta är att inte uttrycka det alls, dvs. över huvud taget inte låtas om att det finns olika klasser med olika ställning i samhället. Då blir likheten inför lagen en oantastlig princip. Men när de privilegierade har samma rätt som de svaga finns orättvisorna kvar. I klass-samhällets verklighet existerar därtill inte ens den principiella likheten inför lagen. Domar och straffsätser slår hårdare mot de socialt svaga.

Regeringsformen blundar för denna realitet. "Varje medborgare" skall tillförsäkras ersättning vid expropriering heter det i 2 kap. 18 § regeringsformen. Härigenom döljs att denna paragraf främst är ett skydd för egendom som har samhällelig betydelse, dvs. kapitalistisk egendom i företag, fastigheter och mark.

Regeringsformen likställer i enlighet med denna princip strejk och lock-out. I 2 kap. 17 § heter det att "Förening av arbetstagare samt arbetsgivare och förening av arbetsgivare äger rätt att vidtaga fackliga stridsåtgärder, om ej annat följer av lag eller avtal".

Lockouten har i denna paragraf snarast en starkare ställning än strejken, enär rätt till stridsåtgärd tillkommer enskild arbetsgivare men tillkommer "arbetstagarna" endast "i förening".

Stadandet vilar på föreställningen att det skulle finnas jämställda parter, "arbetsgivare och arbetstagare", på arbetsmarknaden. Denna föreställning är felaktig. Parternas ställning och situation är i grunden olika. "Arbetsgivarna" förfogar över betydligt fler maktmedel än de anställda. Om "arbetsgivare" anser att hans vinst av de anställdas arbete inte blir tillräcklig kan han permittera och slå igen och ställa de anställda utan arbete. De anställda har inte samma möjlighet gentemot arbetsgivaren om de tycker han betalar dem för litet.

Såväl strejk som lockout är förfogande över arbetskraft. "Arbetsgivaren" förfogar över andras arbetskraft. Lockouten innebär att han hindrar andra från att arbeta. Strejken innebär ett förfogande över den egna arbetskraften. Den innebär att den arbetande under vissa villkor inte vill ställa sin egen arbetskraft till "arbetsgivarens" förfogande. Även de ekonomiska konsekvenserna av fackliga stridsåtgärder drabbar olika. Oavsett om konflikten betecknas som lockout eller strejk drabbar den — så länge den pågår — hårdast de anställda. En lockout kan i vissa lägen t. o. m. vara lönsam för företagen. Inom den s. k. offentliga sektorn är dessutom "arbetsgivaren" ekonomiskt oåtkomlig.

En internationell jämförelse visar att den svenska regeringsformen är extremt lockoutvänlig. I länder som England och USA har lockouten en med strejken icke jämställd ställning i lagstiftningen. I Italien och Frankrike är den som konsekvens av tillämpningen av den konstitutionellt garanterade strejkrätten i många fall förbjuden.

Lockouträtten bör ej ges grundlagsskydd i den svenska regeringsformen. Däremot bör strejkrätten skyddas utan inskränkning. Strejken är de arbetandes enda effektiva stridsmedel. Det gäller deras rätt att förfoga över

sin egen arbetskraft. Förhållanden som gällt vid ingången av ett arbetsavtal kan förändras genom arbetsgivarens aktivitet eller genom det kapitalistiska samhällets utveckling. I sådana fall måste arbetare och tjänstemän ha tillgång till sitt stridsmedel, strejken, för att försvara sina intressen.

Regeringsformen bör med hänvisning till vad som sagts i detta avsnitt ge skydd åt rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna, samtidigt som lockouträtten ej ges något stöd. Detta kan ske genom att 2 kap. 17 § får följande lydelse:

”De arbetande har gentemot privata och offentliga företag och myndigheter följande rättigheter:

rätt att organisera sig fackligt och politiskt,

rätt att på sina arbetsplatser bedriva agitation, propaganda och mötesverksamhet,

rätt att genom sina fackliga organisationer förhandla i alla frågor rörande arbets- och anställningsvillkor, arbetstid, arbetsledning och arbetsfördelning, lön och löneformer, anställning, avskedanden och permitteringar,

rätt att tillgripa strejk.

Avtal eller föreskrifter som inskränker dessa rättigheter förbjuds i lag.”

Förslag till folkomröstningslag

Regeringen föreslår en permanent lag om folkomröstningsförfarandet. I och för sig kan det praktiska värdet härav ifrågasättas, när det ändå vid varje folkomröstning måste lagstadgas vilka frågor som skall ställas till folket. Principiellt ligger det dock en del i tanken att ha någorlunda fasta regler för folkomröstningars genomförande. Det kan ju t. ex. inte vara riktigt att deltagandet i folkomröstning skall bestämmas från fråga till fråga.

Emellertid har regeringsförslaget en inskränkning som inte kan accepteras. Genom att stadga att bara de som har rösträtt i riksdagsval skall ha rösträtt i folkomröstning utesluter regeringsförslaget invandrare som är bofasta i riket från rätten att delta i folkomröstningar.

Vänsterpartiet kommunisterna är för att invandrare skall ha rösträtt i riksdagsval. Människor skall ha rösträtt där de bor och arbetar. Då rösträtten i riksdagsval inte kan aktualiseras i detta sammanhang föreslår vi i stället att 5 § i förslaget till folkomröstningslag första meningen ändras till: ”Rösträtt vid folkomröstning tillkommer den som är röstberättigad vid kommunala val.”

Hemställen

Med hänvisning till ovanstående föreslås

1. att riksdagen med avslag på regeringens förslag till ny lydelse av regeringsformens 2 kap. 12 § och därav föranledda följdändringar hos regeringen hemställer om särskild utredning för bestämning av området för demokratiska fri- och rättigheter och grundlags skydd för dessa, i den mån de icke ingår i yttrandefrihetsutredningens arbete.

2. att riksdagen avslår propositionens förslag till ändrad lydelse av regeringsformens 8 kap. 15 § om grundlagsstiftningsförfarande och därav föranledda följdändringar (t. ex. i 8 kap. 4 § RF),
3. att riksdagen avslår propositionens förslag till ändrad lydelse av regeringsformens 8 kap. 18 § om lagrådet och därav föranledda följdändringar,
4. att riksdagen avslår propositionens förslag till ändrad lydelse av regeringsformens 2 kap. 10 § om hinder mot retroaktiv beskattning och därav föranledda följdändringar,
5. att riksdagen antar följande

Förslag till

Lag om ändring i regeringsformen

Härigenom föreskrivs i fråga om regeringsformen dels att nuvarande 2 kap. 17 § skall ha nedan angiven såsom *Motionärernas förslag* betecknade lydelse,

dels att nuvarande 2 kap. 18 § utgår ur regeringsformen och att nuvarande 2 kap. 19—20 §§ skall betecknas 2 kap. 18—19 §§,

dels att i regeringsformen skall införas en ny paragraf 11 kap. 14 § av nedan angiven såsom *Motionärernas förslag* betecknade lydelse,

Nuvarande lydelse

Förening av arbetstagare samt arbetsgivare och förening av arbetsgivare äger rätt att vidtaga fackliga stridsåtgärder, om annat ej följer av lag eller avtal.

Motionärernas förslag

2 kap. 17 §

De arbetande har gentemot privata och offentliga företag och myndigheter följande rättigheter: rätt att organisera sig fackligt och politiskt;

rätt att på sina arbetsplatser bedriva agitation, propaganda och mötesverksamhet;

rätt att genom sina fackliga organisationer förhandla i alla frågor rörande arbets- och anställningsvillkor, arbetstid, arbetsledning och arbetsfördelning, lön och löneformer, anställning, avskedanden och permitteringar;

rätt att tillgripa strejk.

Avtal eller föreskrifter som inskränker dessa rättigheter förbjuds i lag.

11 kap. 14 §

Regeringens förslag

Finner domstol eller annat offentligt organ att en föreskrift står

Motionärernas förslag

Envar som åtalas skall ha rätt att få prövat om den lag som åbe-

Regeringens förslag

i strid med bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning eller att stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid dess tillkomst, får föreskriften icke tillämpas. Har riksdagen eller regeringen beslutat föreskriften, skall tillämpning dock underlåtas endast om felet är uppenbart.

Motionärernas förslag

ropas mot honom eller henne är förenlig med grundlag. Domstol är skyldig att verkställa sådan prövning. Finner domstolen därvid att lag står i strid mot grundlag, skall frågan prövas av riksdagens konstitutionsutskott, som antingen medger lagens åsidosättande eller genom redovisad lagtolkning upphäver motstridigheten.

Ändringarna i regeringsformen träder i kraft den 1 januari 1980.

6. att riksdagen godkänner de i propositionen föreslagna förändringarna av regeringsformen och i riksdagsordningen som inte berörs av punkterna 1—5 ovan,

7. att riksdagen antar regeringens förslag till folkomröstningslag med den ändringen att 5 § erhåller följande såsom *Motionärernas förslag* betecknade lydelse:

*Regeringens förslag**Motionärernas förslag*

5 §

Rösträtt vid folkomröstning tillkommer den som är röstberättigad vid val till riksdagen.

Rösträtt vid folkomröstning tillkommer den som är röstberättigad vid *kommunala val*.

Frågan huruvida — — — 4 kap. 20 § vallagen.

Stockholm den 23 april 1979

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

C.-H. HERMANSSON (vpk)

JÖRN SVENSSON (vpk)